

Nr 75

Utlåtande i anledning av motioner om en speciell form av förtidspension.

Andra lagutskottet har behandlat två till lagutskott hänvisade motioner, I: 230 av herr *Werner* och II: 259 av fru *Marklund m. fl.*

I motionerna, vilka är likalydande, har föreslagits, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställer att frågan om komplettering av socialförsäkringssystemet med en speciell förtidspensionsform blir föremål för utredning och att förslag härom förelägges riksdagen».

Gällande bestämmelser

Förtidspension inom *folkpensioneringen* utgår till försäkrad, som fyllt 16 år, för tid före den månad, då han fyller 67 år eller ålderspension dessförinnan börjar utgå till honom, om hans arbetsförmåga på grund av sjukdom, psykisk efterblivenhet, vanförhet eller annat lyte är nedsatt med minst hälften och nedsättningen kan anses varaktig. Kan nedsättningen av arbetsförmågan inte anses varaktig, har den försäkrade under vissa förutsättningar rätt till folkpension i form av sjukbidrag. Förtidspensionens storlek graderas efter arbetsförmågans nedsättning. Försäkrad, vars arbetsförmåga är nedsatt i sådan grad att intet eller endast ringa del därav återstår, erhåller således hel förtidspension. Är arbetsförmågan nedsatt i mindre grad men likväl med avsevärt mer än hälften, utgår två tredjedelar av hel förtidspension. I övriga fall utgår en tredjedel av hel förtidspension. Hel förtidspension utgör samma belopp som ålderspension, vilken uttages vid 67 års ålder, dvs. 90 % av basbeloppet. Förtidspension kan i förekommande fall på motsvarande sätt som ålderspension förhöjas med barntillägg, hustrutillägg, kommunalt bostadstillägg och invaliditetstillägg. Även pensionstillskott kan utgå till förtidspension, innebärande en förstärkning av pensionen med 3 % av basbeloppet årligen under tiden 1969—1978 så att tillskottet fr. o. m. den 1 juli 1978 utgör 30 % av basbeloppet, dock med avdrag för eventuellt utgående ATP-pension.

Invaliditetstillägg utgår om den försäkrade är ur stånd att reda sig själv och på grund härav vid upprepade tillfällen dagligen är i behov av hjälp av annan samt hjälpbehovet uppkommit innan den försäkrade fyllde 63 år. Tillägget utgår vidare, om den försäkrade är blind och blindheten inträtt innan den försäkrade uppnått 63 års ålder. Invaliditetstillägg utgår också till försäkrad, som uppbär partiell för-

tidspension, om den försäkrade utför förvärvsarbete men på grund av höggradig nedsättning i kroppsorgans funktion behöver avsevärd fortlöpande hjälp av annan person eller får vidkännas betydande merutgifter för färdmedel eller andra hjälpmedel för att kunna utföra arbetet. Invaliditetstillägg utgör 30 % av basbeloppet.

Inom *tilläggs pensioneringen* utgår förtidspension för tid före den månad, då den försäkrade fyller 67 år eller ålderspension dessförinnan börjar utgå till honom. De grundläggande förutsättningarna för rätt till förtidspension är desamma som inom folkpensioneringen. Invaliditetsgraderingen är också densamma. Förtidspensionen kan således vara hel eller utgöra två tredjedelar eller en tredjedel av hel pension, beroende på graden av arbetsförmågans nedsättning.

En ytterligare förutsättning för rätt till förtidspension från *tilläggs pensioneringen* är att den försäkrade kan tillgodoräkna sig pensionspoäng för tid före det år, då pensionsfallet inträffat. Pensionsfallet anses ha inträffat vid den tidpunkt, då arbetsförmågan blivit nedsatt med minst hälften och nedsättningen tillika kan betraktas som varaktig eller väntas bli bestående avsevärd tid.

Storleken av hel förtidspension motsvarar i princip den ålderspension, som den försäkrade skulle bli berättigad till, om han började åtnjuta sådan pension fr. o. m. den månad då han uppnår 67 års ålder. Härvid skall under vissa förutsättningar antagas att den försäkrade för varje år, fr. o. m. det år då pensionsfallet inträffar t. o. m. det då han uppnår 65 års ålder, tillgodoräknats vissa pensionspoäng (antagandepoäng). För att antagandepoäng skall få medräknas fordras, att den försäkrade antingen vid tidpunkten för pensionsfallet varit eller bort vara placerad lägst i den sjukpenningklass, som svarar mot en årsinkomst av förvärvsarbete lika med det vid årets ingång gällande basbeloppet, eller ock äger tillgodoräkna sig pensionspoäng för tre av de fyra åren närmast före året för pensionsfallet.

Antagandepoäng skall beräknas enligt den av två alternativa metoder som ger det för den försäkrade gynnsammaste resultatet. Den ena metoden innebär att antagandepoängen beräknas motsvara medeltalet av de två högsta poängtalerna under de fyra åren närmast före pensionsfallet. Den andra metoden innebär att antagandepoängen beräknas på grundval av poängförvärven under samtliga år fr. o. m. den försäkrades sextonde år t. o. m. året närmast före pensionsfallet. Antagandepoängen skall därvid motsvara medeltalet för halva antalet av de år, som sålunda kommer i fråga, varvid hänsyn i första hand tages till åren med de högsta poängtalerna.

Om förutsättningar inte föreligger för att den försäkrade skall kunna få förtidspension med tillgodoräknande av antagandepoäng, fordras för rätt till förtidspension, att den försäkrade tillgodoräknats pensionspoäng för minst tre år före det år, under vilket pensionsfallet inträffade. Förtidspensionen beräknas då, på grundval av föreliggande faktiska pensionspoäng, enligt samma metod som ålderspension. För full pension krävs 30 poänggivande år.

Föreligger inte förutsättning för pensionsberäkning med antagandepoäng och har den försäkrade inte heller tjänat in poäng för minst det antal år som krävs för ålderspension från ATP, har han inte rätt till någon förtidspension inom tilläggs pensioneringen för invaliditet, även om han skulle ha ett eller ett par poängår.

Antal förtidspensionärer

Från riksförsäkringsverkets statistik för allmän försäkring 1967 kan följande uppgifter hämtas.

I januari månad 1967 utbetalades från folkpensioneringen hel förtidspension i 134 410 fall, 2/3 förtidspension i 8 402 fall och 1/3 förtidspension i 3 489 fall, eller tillhoppa 146 301 fall. Samtidigt utbetalades sjukbidrag, helt eller partiellt, i 20 847 fall. Invaliditetstillägg utgick till 10 557 förtidspensionärer.

Av de 146 301 förtidspensionärerna var 2 070 under 20 år, 5 599 under 25 år, 9 079 under 30 år och 18 126 under 40 år.

Inom tilläggspensioneringen utbetalades vid samma tidpunkt hel förtidspension i 25 751 fall, 2/3 förtidspension i 2 118 fall och 1/3 förtidspension i 1 359 fall, eller tillhoppa 29 228 fall. Medelbeloppet av hel förtidspension utgjorde 2 906 kr. Sjukbidrag, helt eller partiellt, utbetalades till 8 856 försäkrade.

Av de 29 228 förtidspensionärerna var ingen under 20 år, 48 under 25 år, 147 under 30 år och 580 under 40 år.

Motionerna

I motionerna anförs att det kommer att dröja länge innan flertalet förtidspensionerade kan komma upp i någon högre pensionsnivå. De redan pensionerade har sällan någon tilläggspension och de som kommer att pensioneras under den närmaste tioårsperioden kan inte räkna med att erhålla annat än relativt blygsamma pensionsbelopp. Mot denna bakgrund anför motionärerna:

Det är självklart att även människor som blir handikappade i unga år har behov av att leva på en standard som överstiger absoluta minimum. De unga handikappade har liksom alla unga drömmen om att leva med i samhällsgemenskapen och att kunna ta del av samhällets service utan att i varje ögonblick behöva söka speciella bidrag.

Det torde också förhålla sig så, att tilläggspensioneringen för de lågavlönade — och flertalet handikappade och långvarigt sjuka tillhör låginkomstgrupperna — vid en förtidspensionering inte kommer att ge kompensation för handikappet på sådant sätt, att pensionen kommer att tillåta dem att leva ett liv på en levnadsstandardnivå som för genomsnittet.

Det finns således starka skäl som talar för behov av att komplettera socialförsäkringssystemet med en speciell förtidspensionsform, vars huvudsyfte bör vara att unga handikappade och handikappade och sjuka som inte kan komma upp i tillräckligt höga pensionspoäng (inberäknat antagandepoäng) tillförsäkras en pension som gör det möjligt för dem att leva ett standardmässigt dragligt liv.

Målsättningen bör vara att ge kompensation för de förluster i form av meddelaktighet i arbete och samhällsliv som ett livslångt handikapp medför. Målsättningen bör vara att tillförsäkra de handikappade en sådan pensionsnivå att de kan köpa de tjänster som de i dag i många fall måste be om eller via speciella understöds- och bidragsformer måste ansöka om.

Pensionsförsäkringskommittén

I samband med antagandet av lagen om allmän försäkring 1962 fann statsmakterna att ett slutligt ställningstagande på vissa punkter borde föregås av ytterligare utredning. En av dessa punkter var frågan om förtidspension åt unga invalider.

I direktiven för den i december 1962 tillkallade pensionsförsäkringskommittén angavs att kommittén skulle söka finna regler som kompenserade invaliden för de särskilt ogynnsamma effekter av invaliditeten, som hade samband med att denna inträtt i ett tidigt skede av livet.

Pensionsförsäkringskommittén har berört denna del av sitt utredningsuppdrag i det i maj 1968 avlämnade betänkandet »Pensionstillskott m. m.» (SOU 1968: 21). I betänkandet anför kommittén bland annat följande:

Av redogörelsen i kapitel 3 för kommitténs uppdrag framgår att kommittén även har att ta ställning till frågan om speciella förmåner till dem som invalidiserats i unga år. Det erinras i direktiven om att ett tidigare förslag till lösning av denna fråga genom s. k. gratispoäng inom tilläggs pensioneringen givit anledning till allvarliga betänkligheter. Enligt vad som framhålles bör frågan angräpas från andra och mer generella utgångspunkter. Ytterligare anföres, att man vid en komplettering av den allmänna pensioneringen på denna punkt bör undvika att införa nyheter som bryter mot systemets allmänna konstruktion eller eljest mot dess grundläggande principer.

I anledning av nämnda uppdrag har inom kommittén diskuterats ett flertal olika förslag till lösning av frågan. Det har emellertid visat sig vara förenat med ytterligt stora svårigheter att åstadkomma en godtagbar avgränsning av den grupp som skulle bli berättigad till förmånen. Varje försök till en speciell lösning för denna grupp har visat sig medföra socialt svårmotiverade olikheter och orättvisor gentemot andra pensionärgrupper. Såsom kommittén understrukit i sin allmänna motivering i kapitel 7 har det för kommittén framstått som särskilt viktigt att åstadkomma en generell lösning som omfattar alla pensionärer, alltså även den nu aktuella gruppen.

Kommittén har åstadkommit en sådan lösning genom sitt förslag om pensions-tillskotten. Det har också framstått som angeläget att koncentrera de tillgängliga ekonomiska resurserna på en reform som kommer alla pensionärer tillgodo och som inte bryter enhetligheten i det nuvarande pensionssystemet. Med hänsyn till det anförda är kommittén icke beredd att nu föreslå pensionsförbättringar utöver pensionstillskotten för dem som invalidiserats i unga år. Kommittén har i ett senare betänkande att enligt nyligen erhållna tilläggsdirektiv göra en översyn av betydelsefulla familjepensionsfrågor. Härvid måste bland annat prövas pensionsförmånerna till kvinnor som invalidiserats medan de avhållit sig från förvärsarbete för att vårda barn. I samband härmed kan det bli aktuellt att även göra en slutbedömning av de speciella pensionsproblemen för alla dem som invalidiserats i unga år.

Kommitténs förslag om pensionstillskott har antagits av statsmakterna tidigare i år (se prop. 1969:38 och 2LU 1969:41).

Utskottet

I förevarande motioner hemställs att frågan om komplettering av den allmänna försäkringen med en speciell form av förtidspension blir föremål för utredning.

Huvudsyftet med en sådan förtidspension skulle vara att tillförsäkra unga handikappade samt handikappade och sjuka, som inte kunnat förvärva — faktiskt eller med stöd av antagandepoängmetoden — tillräckligt höga pensionspoäng, möjlighet att leva på en standardmässigt sett genomsnittlig nivå.

Redan då lagen om allmän försäkring antogs 1962 var statsmakterna ense om att ett slutligt ställningstagande på vissa punkter borde föregås av ytterligare utredning. En av dessa punkter var frågan om förtidspension åt unga invalider. Pensionsförsäkringskommittén har i sina ursprungliga direktiv ålagt att söka finna regler om särskilda förmåner till dem som invalidiseras i unga år. På förslag av kommittén har statsmakterna innevarande år beslutat om särskilda pensionstillskott som skall utgå till bl. a. förtidspensionärer som saknar eller har obetydlig ATP. I betänkandet med förslag till denna reform har kommittén uttalat att den i fortsättningen av sitt arbete med en översyn av familjepensionsfrågor kommer att få pröva bl. a. pensionsförmånerna till kvinnor som invalidiserats medan de avhållit sig från förvärvsarbete för att vårda barn. Kommittén har vidare uttalat att det i samband därmed kan bli aktuellt att även göra en slutbedömning av de speciella pensionsproblemen för alla dem som invalidiserats i unga år.

Då utredningsuppdrag av det slag motionärerna efterlyser således redan anförtrots åt pensionsförsäkringskommittén och kommittén enligt vad utskottet inhämtat hyser en förhoppning att kunna slutföra sitt arbete i slutet av nästa år, påkallar motionerna enligt utskottets mening inte något initiativ från riksdagens sida. Utskottet får därför hemställa,

att motionerna I:230 och II:259 inte föranleder någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 11 november 1969

På andra lagutskottets vägnar:

AXEL STRAND

Vid detta ärendes behandling har närvarit

från första kammaren: herr Strand (s), fru Hamrin-Thorell (fp), herrar Hübinette (m), Wanhainen (s), Österdahl (fp), Andreasson (cp) och fru Grethe Lundblad (s);

från andra kammaren: fröken Sandell (s), herr Svensson i Kungälv (s), fru Skantz (s), fru Nilsson (cp), fru Fränkel (fp), herr Åkerlind (m) och fru Håvik (s).